

Oppfølging av evaluering av humanistisk forskning i Norge

Rapport fra oppfølgingsutvalg oppnevnt av Forskningsrådet

Rapport
Område for vitenskap og forskningssystemet

Oppfølging av Evaluering av humanistisk forskning i Norge

Rapport fra oppfølgingsutvalg oppnevnt av Forskningsrådet

Rapport
Område for vitenskap og forskningssystemet

© Norges forskningsråd 2019

Norges forskningsråd
Postboks 564
1327 Lysaker
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles og lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner
eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Grafisk design omslag: Melkeveien designkontor AS
Foto/ill. omslagsside: Shutterstock

Oslo, juni 2019

ISBN 978-82-12-03764-9 (pdf)

Forord

Norges forskningsråd lanserte i 2017 *Evaluering av humanistisk forskning i Norge*. Evalueringen omfattet 36 institusjoner, 2300 forskere og 97 forskergrupper, og gav for første gang på 30 år et helhetlig bilde av norsk humanistisk forskning. De humanistiske fagmiljøene ble vurdert av åtte panel. I tillegg utgjorde lederne av panelene en overordnet evalueringskomité. Formålet med evalueringen var å vurdere kvaliteten av humanistisk forskning i Norge sett i et internasjonalt perspektiv. Evalueringen inneholdt også vurderinger av kapasitet og effektivitet i forskningen og dens relevans for utdanning og samfunnet for øvrig (societal impact).

Hovedkomiteens vurdering av den vitenskapelige kvaliteten var generelt positiv: Norsk humaniora fremstår som velfinansiert og har hatt en positiv utvikling de siste ti år, i form av økt produktivitet, kvalitet og internasjonalisering. Det finnes eksempler på fagmiljøer som driver forskning på et svært høyt internasjonalt nivå, omtalt i evalueringsrapportene som "pockets of excellence". Fagpanelene bemerket at norsk humaniora viser sterke eksempler på bidrag til samfunn, kultur og økonomi. Samtidig avdekket evalueringen betydelige utfordringer i norsk humanioraforskning og kom med en rekke anbefalinger til regjeringen, Forskningsrådet og institusjonene. Et av de mest sentrale funnene i evalueringen var mangelen på en strategisk tilnærming til humanistisk forskning ved institusjonene.

I mai 2018 oppnevnte Norges forskningsråd et utvalg som skulle gi råd om langsiktig oppfølging av evalueringen. Utvalget var en del av oppfølgingsplanen etter HUMEVAL som ble vedtatt av Divisjonsstyret for vitenskap. Utvalget har hatt seks møter og består av følgende medlemmer:

- Professor Arne Bugge Amundsen, Universitetet i Oslo (leder)
- Professor Marie-Theres Federhofer, UiT Norges arktiske universitet
- Professor Kjersti Fløttum, Universitetet i Bergen
- Førsteamanuensis Alexander Refsum Jensenius, Universitetet i Oslo
- Professor Liv Ingeborg Lied, MF vitenskapelig høyskole
- Professor Terje Lohndal, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og UiT Norges arktiske universitet
- Professor Bjørn Myskja, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
- Professor Elin Nesje Vestli, Høgskolen i Østfold

Forskningsrådet har holdt sekretariat for utvalget som har bestått av:

- Seniorrådgiver Jon Øygarden Flæten
- Seniorrådgiver John Baarli
- Rådgiver Anette Askedal

Innhold

Forord.....	5
Innhold.....	6
Sammendrag	7
1 Innledning.....	8
2 Samfunnsutfordringer og samfunnsbidrag	12
3 Digitalisering og infrastruktur.....	15
4 Rekruttering.....	19
5 Organisering og samhandling	22
6 Referanseliste	25
7 Vedlegg.....	26

Sammendrag

Utvalget som ble oppnevnt av Norges forskningsråd i mai 2018, for å gi råd om langsiktig oppfølging av *Evaluering av humanistisk forskning i Norge* (HUMEVAL), har i sin rapport lagt vekt på de muligheter og utfordringer som humaniora vil stå overfor i de kommende årene. Et gjennomgående tema i rapporten har vært hvordan man best sikrer god kvalitet i norsk humanistisk forskning. I tillegg til evalueringsrapportene fra HUMEVAL har utvalget særlig forholdt seg til regjeringens stortingsmelding *Humaniora i Norge* (Humaniorameldingen) (Meld. St. 25 (2016–2017)), og *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019-2028* (Meld. St. 4 (2018–2019)).

I rapportens kapittel 2, *samfunnsutfordringer og samfunnsbidrag*, er utvalget opptatt av at humanioras potensial for samfunnsrettet, utfordringsdrevet forskning ikke er godt nok utnyttet. Utvalget anbefaler at institusjonene jobber mer strategisk, for å sikre at humanistiske forskere bedre kan mobilisere og gripe mulighetene som finnes gjennom Forskningsrådets styrking av finansieringen til utfordringsdrevet humanistisk forskning, og med den nylig reviderte langtidsplanen.

I kapittel 3, *digitalisering og infrastruktur*, mener utvalget at det er viktig at humanistiske forskningsmiljø både tilegner seg kunnskap om, og griper mulighetene som ligger innenfor digital humaniora. Utvalget anbefaler at det opprettes et nasjonalt ressurscenter for IKT-humaniora som kan sikre humanistiske forskere enklere og bedre tilgang til digitalt materiale, verktøy, og kurstilbud. Samtidig mener utvalget at institusjonene bør arbeide mer strategisk for å utnytte mulighetene innenfor digital humaniora, blant annet gjennom å etablere lokale ressursmiljøer.

I kapittel 4, *rekruttering*, anbefaler utvalget at flere institusjoner utvikler en strategisk tilnærming til karriereutvikling for vitenskapelig ansatte tidlig i karriereløpet. Utvalget mener at det bør opprettes forskerlinjer innenfor humaniora, da disse kan skape gode karriereveier for motiverte studenter, øke rekrutteringen til forskning og redusere gjennomføringstiden for ph.d.-kandidater.

I rapportens kapittel 5, *organisering og samhandling*, mener utvalget at institusjonene bør utvikle strategier særskilt for forskergrupper. Institusjonene bør også legge til rette for at forskergrupper, internt og eksternt, kan lære av de beste gruppene. For å stimulere til bedre nasjonalt samarbeid mellom humanistiske miljøer foreslår utvalget at Forskningsrådet oppretter et eget virkemiddel for å støtte tverrinstitusjonelle forskergrupper.

1 Innledning

I mai 2018 oppnevnte Norges forskningsråd et utvalg som skulle gi råd om langsiktig oppfølging av evaluering av humanistisk forskning i Norge (HUMEVAL) som ble lansert i juni 2017. Utvalget leverer med dette sin rapport.

1.1 Utvalgets mandat

Sammen med oppnevningens brev av 11. mai 2018 ga Forskningsrådet utvalget følgende mandat:

Bakgrunn

Evalueringen av norsk humanistisk forskning (HUMEVAL) ble lansert i juni 2017. Evalueringen omfattet 36 institusjoner og 2300 innmeldte forskere, og ble utført av åtte internasjonale fagpaneler, og en hovedkomité bestående av lederne for de åtte panelene. Evalueringsrapportene kommer med en rekke anbefalinger til institusjonene, til Forskningsrådet og til Regjeringen for å styrke humanioraforskningen i Norge.

Oppfølging av evalueringen

I oppfølgingens første fase vil Forskningsrådet i perioden 2018 – 2021 følge opp hovedfunn i evalueringen gjennom konkrete støttetiltak for forskergrupper og enkeltforskere, samt støtte til forskerskoler. I tillegg nedsetter Forskningsrådet et oppfølgingsutvalg som skal arbeide med langsiktig oppfølging av evalueringens hovedfunn.

Mandat for oppfølgingsutvalget

HUMEVAL identifiserer kvalitet og potensial i den norske humanioraforskningen både i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Oppfølgingsutvalget skal ta tak i de viktigste funnene og utfordringene beskrevet i evalueringen og gi tydelige anbefalinger om hvordan evalueringen bør følges opp på lengre sikt. Utvalget bes diskutere konkrete tiltak og tilpasninger i virkemiddelapparatet, hovedsakelig innenfor eksisterende budsjettammer, for å nå målene. Anbefalingene skal rettes til de ulike aktørene med ansvar for å følge opp evalueringen: Forskningsrådet, de evaluerte institusjonene og finansierende departementer.

Eksempler på områder oppfølgingsutvalget kan gå inn på er (listen er ikke uttømmende):

- **Forskningens organisering**
 - Evalueringspanelet pekte på at det innen humaniora bør være en balanse mellom arbeid i grupper og arbeid blant enkeltforskere. Samtidig pekte de på at organisering i grupper ser ut til å ha kommet kortere enn i andre land. Utvalget bes vurdere tiltak for å styrke utvikling av gode forskergrupper.
- **Samfunnsbidrag og samfunnsutfordringer**
 - Hvordan ta ut potensialet for samfunnsbidrag fra forskningen gjennom virkemiddelapparatet
 - Tiltak for bedre dokumentasjon av forskningens samfunnseffekter
- **Utvikling av enkeltfag**
 - Anbefalinger om hvordan virkemiddelapparatet og institusjonene kan bidra til å styrke forskningen på områder som er særlig fremhevet i humanioraevalueringen, eksempelvis moderne språk og litteratur (fremmedspråk).
- **Rekruttering og kjønnsbalanse**

- Tiltak for å redusere gjennomføringstiden og gjennomsnittsalder for PhD-utdannede, for eksempel forskerlinjer
- Anbefalinger om hvordan kvinneandelen blant postdoc kan stabiliseres
- **Digitalisering og infrastruktur**
 - Tiltak ved institusjonene for å utvikle relevant forskningsinfrastruktur, med særlig vekt på nasjonalt samarbeid.
 - Anbefaling til Forskningsrådet om å tilrettelegge for digitalisering av humanioraforskningen
 - Anbefalinger om tiltak for å utvikle digital kompetanse på tvers av fag.

Ett av tiltakene i oppfølgingens første fase er støtte til forskerskoler (jf. over). Tiltaket skal bidra til samarbeid mellom institusjoner om opplæring av PhD-stipendiater, eksempelvis innenfor områder hvor det er få stipendiater ved den enkelte institusjon. Utvalget bes om å gi anbefalinger om innretning av tiltaket, herunder prioritering av fag og/eller tema ved utlysning av midler.

Oppfølgingsutvalget bes i tillegg om å gi en vurdering av Forskningsrådets allerede iverksatte oppfølgingstiltak (grupper, sabatter).

Oppnevningsperiode og leveranse

Utvalget skal oppnevnes i april 2018. Det skal avholdes fire møter og utvalget skal ferdigstille sitt arbeid første halvår 2019. Forskningsrådet vil være sekretariat for utvalget.

Arbeidet skal resultere i en rapport til Forskningsrådet med tydelige anbefalinger om konkrete oppfølgingstiltak.

1.2 Utvalgets tolkning av mandatet og utvalgets arbeid

HUMEVALs evalueringsrapporter har vært utgangspunkt for utvalgets arbeid med denne rapporten. I tillegg har utvalget i noen grad valgt å forholde seg til regjeringens stortingsmelding *Humaniora i Norge* (Humaniorameldingen) (Meld. St. 25 (2016–2017)) og *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028* (Meld. St. 4 (2018–2019)). Utvalget har i sin rapport ønsket å anlegge et overordnet blikk på endringer og muligheter i det humanistiske forskningslandskapet. Kvalitet i humanistisk forskning har vært et gjennomgående tema for rapporten.

I arbeidet med rapporten har utvalget hatt konsultasjoner med følgende personer:

- Avdelingsdirektør Johannes W. Løvhaug, Norges forskningsråd, om porteføljestyring og Forskningsrådets humaniorapolitikk
- Spesialrådgiver Stig Slipersæter, Norges forskningsråd, om inkludering av impact som vurderingskriterium i Forskningsrådets utlysninger
- Spesialrådgiver Jon Holm, Norges forskningsråd, om erfaring ved bruk av impact-cases i Forskningsrådets evalueringer
- Seniorrådgiver Kirsti Solberg Landsverk, Norges forskningsråd, om Forskningsrådets nasjonale satsning på forskningsinfrastruktur
- Seniorrådgiver Line Tangerås, Norges Forskningsråd, om forskerlinjene/pilotene
- Avdelingsdirektør Hege Stensrud Høspøien, Nasjonalbiblioteket, om infrastruktur for humaniora
- Professor Einar Lie, Universitetet i Oslo, som leder av det regjeringsoppnevnte utvalget som skal utrede finansiering av små og utsatte humaniorafag

Kommentarer til punkter i mandatet

Utvalget har valgt å ikke gå nærmere inn på mandatets punkt om *utvikling av enkeltfag*. Dette punktet berører spørsmål som vil bli diskutert i ekspertgruppen som regjeringen har nedsatt for å undersøke situasjonen for små og utsatte humaniorafag, ledet av professor Einar Lie.¹

Utvalget har, i mer omfattende grad enn det mandatet legger opp til, diskutert problemstillinger knyttet til kjønns sammensetningen og diversitet i norsk humaniora. Ettersom Kunnskapsdepartementet har oppnevnt *Komité for kjønnsbalanse og mangfold i forskning (Kif)*,² har utvalget imidlertid valgt å ikke gå nærmere inn på tematikken i rapporten.

Utvalget har valgt å gå inn i problemstillinger knyttet til internasjonalisering i rapporten, selv om dette ikke eksplisitt er nevnt i mandatet. Utvalget mener at internasjonalisering er en viktig tematikk innenfor humanistisk forskning, spesielt sett i lys av kvalitetsutfordringen som løftes i evalueringen, Humaniorameldingen, og den nylig reviderte Langtidsplan for forskning og høyere utdanning.

HUMEVAL fremhever behovet for å øke andelen av internasjonal publisering gjennom blant annet flere publikasjoner skrevet på engelsk. Vitenskapelig publisering er ikke løftet frem i mandatet, og utvalget har av den grunn ikke behandlet vitenskapelig publisering og publiseringskvalitet særskilt i rapporten. Utvalget er enig i at det er et behov for å øke andelen av internasjonal publisering innenfor humaniora, på engelsk, men også på andre fremmedspråk. Selv om sistnevnte andel er lav i Norge, er denne andelen likefullt et viktig bidrag til internasjonal forskning samtidig som den bidrar til faglig og språklig bredde i norsk humanioraforskning. For språkfagene er publisering på de aktuelle målspåkene en forutsetning for å delta i den internasjonale forskningsutviklingen i sitt fag, og dermed også en forutsetning for blant annet sampublisering og internasjonal nettverksdannelse.

Digitalisering og infrastruktur er et eget punkt i utvalgets mandat og er løftet frem i et eget kapittel i utvalgets rapport. Selv om temaet i liten grad blir adressert i HUMEVAL, mener utvalget at det er et viktig punkt å behandle i rapporten. Dette er et felt i rask utvikling, som vil innebære en utfordring for fagmiljøer og institusjoner i årene fremover.

Med utgangspunkt i mandatet, og overnevnte punkter, har utvalget konsentrert seg om følgende temaer i rapporten:

- Samfunnsutfordringer og samfunnsbidrag
- Digitalisering og infrastruktur
- Rekruttering
- Organisering og samhandling

¹ Ekspertgruppen skal vurdere om det bør opprettes en finansieringsordning som sikrer at nasjonale behov blir ivaretatt: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/vil-utrede-tiltak-for-sma-og-utsatte-humaniorafag/id2617010/>

² Kif-komiteen som ledes av Professor Curt Rice, skal arbeide med å støtte og gi anbefalinger om tiltak som kan bidra til kjønnsbalanse og mangfold i forskningssektoren i Norge: <http://kifinfo.no/nb/content/komite-kjonnbalanse-og-mangfold-i-forskning-kif>

Anbefalinger

Utvalget gir i sin rapport anbefalinger og forslag til tiltak til bevilgende departementer, Forskningsrådet og institusjonene. Siden det ikke har vært knyttet oppfølgingsmidler til utvalgets arbeid, har utvalget valgt å legge seg på et realistisk ambisjonsnivå i utformingen av anbefalinger og tiltak og peker i hovedsak på tiltak som kan realiseres innenfor eksisterende budsjetttrammer. Forslagene til tiltak er tilpasset aktørenes ulike roller og ansvar for å utvikle humaniorafagene i Norge.

Forskerskoleutlysning og vurdering av oppfølgingstiltak

Utvalget ble i sitt mandat bedt om å komme med anbefalinger om innretning av en ny utlysning av midler til nasjonale forskerskoler innenfor humaniora. Utvalget anbefalte en utlysning i februar 2019, og mente at budsjetttrammene kunne reduseres sammenlignet med Forskningsrådets tidligere utlysninger til nasjonale forskerskoler. Utvalget mente videre at det burde legges vekt på organisering, samfinansiering og tematisk innretning på forskerskolene i utlysningen.

Utvalget ble også bedt om å vurdere Forskningsrådets allerede iverksatte oppfølgingstiltak etter HUMEVAL. Dette var støtte til forskergrupper, og frikjøp til korte forskningssabbater til enkeltforskere. I februar 2019 sendte utvalget ut en spørreundersøkelse til institusjonene som mottok støtte gjennom ordningene. Besvarelsene fra institusjonene vitner om at de fleste institusjonene anser tiltakene som gode eller svært gode (se vedlegg 1).

2 Samfunnsutfordringer og samfunnsbidrag

Humanistisk forskning og dens bidrag til samfunnet har fått økt oppmerksomhet de siste årene. I HUMEVAL ble forskningens samfunnsbidrag (societal impact) vurdert på bakgrunn av innsendte eksempler (impact cases), og evalueringskomiteen konkluderte med at norsk humanistisk forskning gir et vesentlig bidrag til samfunns- og næringsliv. Humaniorameldingen (Meld. St. 25 (2016-17)) har som et tydelig premiss at humanistisk forskning er både nyttig og viktig for samfunnsutviklingen og i møte med komplekse samfunnsutfordringer. Meldingen viser en politisk forventning om at humaniora i større grad skal bidra til å løse samfunnsutfordringer, og da særlig innenfor de tre tematiske områdene: i) integrering, migrasjon og konflikter, ii) de store teknologiskiftene og iii) klima, miljø og bærekraft. Som en oppfølging av Humaniorameldingen har Forskningsrådet satt som mål å øke bevilgningen til humaniora fra tre til fem prosent av Forskningsrådets samlede bevilgning innen 2022 (Norges forskningsråd 2018a). Økningen skal primært skje innenfor programmer som svarer til de tre prioriterte områdene som Humaniorameldingen løfter frem. Den nylig reviderte *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning* (Meld. St. 4 (2018–2019)) adresserer i større grad enn tidligere forventninger om humanioras bidrag til å løse samfunnsutfordringer. Disse forventningene blir nevnt gjennomgående i langtidsplanen, og er særlig løftet frem under temaområdene klima, miljø og miljøvennlig teknologi og samfunnssikkerhet og samhørighet i en globalisert verden.

Samtidig som humanioras samfunnsbidrag vurderes positivt, illustrerer også HUMEVAL at det er flere utfordringer knyttet til å kartlegge og vurdere samfunnsbidrag av forskningen. Ikke bare er metodene for vurdering og beskrivelse av samfunnsbidrag under utvikling og debatt, men evalueringen viser også at institusjonene har ulik forståelse av hva forskningens samfunnsbidrag er og hvordan dette skal rapporteres. I HUMEVALs hovedrapport pekes det på at institusjonene i større grad bør utarbeide en mer systematisk tilnærming til samfunnsbidrag, og Forskningsrådet blir anbefalt å utvikle metodikken videre (2017a, s. 36).

I utvalgets mandat blir utvalget bedt om å se på hvordan man kan benytte virkemiddelapparatet for å ta ut forskningens potensial for samfunnsbidrag. I tillegg blir utvalget bedt om å se på tiltak som kan bidra til at forskningens samfunnsbidrag blir dokumentert på en bedre måte.

2.1 Utvalgets vurderinger

2.1.1 Utfordringsdrevet forskning

Utvalget ser det som svært positivt at Humaniorameldingen så tydelig slår fast humanioras relevans for samfunnsutfordringene, og at HUMEVAL underbygger dette gjennom sin vurdering av samfunnsbidraget til norsk humanistisk forskning.

Forskningsrådets opptrappingsplan, som er en direkte oppfølging av Humaniorameldingen, legger opp til en betydelig styrking av humaniora innenfor tematiske satsinger. For at opptrappingsplanen skal lykkes og treffe godt mener utvalget at Forskningsrådet må videreutvikle sine satsinger på en måte som inkluderer humanistisk forskning. Det er viktig at Forskningsrådets styre, porteføljestyrene, og administrasjonen er tilstrekkelig kjent med bredden av humanioras potensielle bidrag på de aktuelle områdene. Dette fordrer en aktiv dialog med de relevante fagmiljøene. Den reviderte *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning* åpner også for flere muligheter for humanioramiljøene. Utvalget mener at institusjoner og fagmiljø må ta større eierskap til

problemstillinger og problemformuleringer i langtidsplanen, og utvikle prosjekter som svarer på disse utfordringene.

2.1.2 Strategisk tilnærming og beste praksis

Både Humaniorameldingen og HUMEVAL viser at humanioras potensial for samfunnsrettet, utfordringsdrevet forskning ikke er tilstrekkelig utnyttet. Det er også manglende kunnskap om hva slike bidrag er og kan være. Utvalget anbefaler at institusjonene arbeider systematisk med både å styrke og synliggjøre humanioras samfunnsbidrag.

De ulike fagmiljøene vil kunne kreve differensierte oppfølgingstiltak for å styrke kulturen for samfunnsbidrag. Noen fagområder arbeider med forskningstema som er direkte samfunnsrelevante, og har allerede en sterk kultur for å tenke på mulige samfunnsbidrag under utvikling av prosjekter. Andre fagområder har primært en grunnforskningskarakter og er ikke direkte orientert mot samfunnsmessige utfordringer. Utvalget er opptatt av at både utfordringsdrevet- og nysgjerrighetsdrevet forskning har betydning for samfunnet. Grunnforskning har en egenverdi, er et nødvendig grunnlag for undervisning, og har stor langsiktig samfunnsverdi utover dokumenterbare, kortsiktige samfunnsbidrag.

Utvalget anbefaler at institusjonene igangsetter tiltak som bedrer forståelsen av mulighetene som ligger i humanistisk forskning blant samfunnsinstitusjoner, offentlige så vel som private. Dette kan være tiltak som universitetsskoler og andre former for skoler relevant forskning, samt annet organisert forskningsbasert samarbeid med offentlige og private virksomheter.

Utvalget mener at Forskningsrådet bør ha en rolle i arbeidet med å styrke kulturen for samfunnsbidrag ved institusjonene. Utvalget anbefaler at Forskningsrådet samler inn erfaringer fra humanistiske fagmiljøer som har god kultur for forskning med dokumentert samfunnsbidrag, og utvikler forslag til hvordan man kan styrke miljøer der potensialet for samfunnsbidrag er mindre utnyttet.

2.1.3 Metodikk og begrepsforståelse

I Forskningsrådets seneste fag-, tema- og instituttevalueringer har man valgt ulike innganger til dokumentering og vurdering av forskningens samfunnsbidrag. Både kvalitative og kvantitative metoder har vært benyttet. Begge typer inngang kan være nødvendig dersom man ønsker både å styrke samfunnsrelevansen av forskning, og å formidle den samfunnsmessige betydningen humaniora har. Utvalget vil imidlertid anbefale at man prioriterer utvikling av kvalitative metoder, ettersom slike metoder er godt egnet for å kommunisere betydningen av humanistisk forskning i samfunnet. Bedre kvalitative metoder for å dokumentere samfunnsbidrag vil gjøre det enklere å integrere slike bidrag i forskning og formidling.

I HUMEVAL pekes det på at institusjonene har ulik forståelse av hva forskningens samfunnsbidrag er og hvordan dette skal dokumenteres. Forskningsrådet har fra 2019 valgt å innføre vurderinger av samfunnsbidrag (virkninger og effekter) i prosjektsøknader. Utvalget mener at Forskningsrådet må gå i dialog med institusjonene og fagmiljøene i sin videreutvikling av denne metodikken. Dette er nødvendig for å øke bevisstheten rundt, og forståelsen for, begrepet og for å sikre at samfunnsbidrag defineres, dokumenteres og vurderes på en måte som er relevant for humaniora. Utvalget mener

også at arbeidet med vurdering av samfunnsbidrag må ses i sammenheng med det pågående europeiske arbeidet med å utvikle felles retningslinjer for vurdering av forskere og forskning.³

Utvalget vil anbefale at Forskningsrådet også i fremtiden legger et bredt samfunnsperspektiv til grunn for forståelsen av samfunnsbidrag. Utvalget mener at definisjonen som ble benyttet i HUMEVAL⁴, med fordel kan utvides til å inkludere forskningens bidrag til utdanning og undervisning, slik Research Excellence Framework legger opp til i sine retningslinjer for 2021.⁵

2.2 Anbefalinger

Forskningsrådet:

- sikrer en tett dialog med humanioramiljøer slik at potensialet i den planlagte opptrappingen av humaniora i de store satsingene blir utnyttet optimalt
- utvikler forslag til hvordan man kan styrke fagmiljø der potensialet for samfunnsbidrag er mindre utnyttet
- utvikler et kvalitativt kriteriesett for vurdering av samfunnsbidrag, i samarbeid med institusjonene

Institusjonene:

- mobiliserer med utgangspunkt i mulighetene som ligger i Forskningsrådets opptrappingsplan og den reviderte *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning*
- arbeider strategisk med å styrke kulturen for samfunnsbidrag i fagmiljøene, med henblikk på både synliggjøring og stimulering
- går i dialog med Forskningsrådet for å sikre at samfunnsbidrag defineres, dokumenteres og vurderes på en måte som er relevant for humaniora

³ Se eksempelvis veikartet til den europeiske universitetsalliansen (EUA):

<https://eua.eu/resources/publications/316:eua-roadmap-on-research-assessment-in-the-transition-to-open-science.html>

⁴ I HUMEVAL ble definisjonen av samfunnsbidrag (societal impact) hentet fra den britiske evalueringen av forskningsinstitusjoner, Research Excellence Framework fra 2014: "Any effect on, change or benefit to the economy, society, culture, public policy or services, health, the environment and quality of life, beyond academia. Impact includes, but is not limited to, an effect on, change or benefit to: the activity, attitude, awareness, behaviour, capacity, opportunity, performance, policy, practice, process or understanding, of an audience, beneficiary, community, constituency, organisation or individuals, in any geographic location whether locally, regionally, nationally or internationally. Effects on other research or effects within the submitting institution (for instance the effects on teaching within the institution) are not to be reported as impact cases." (2011, s.48)

⁵ Research Excellence Framework velger i sine retningslinjer for evalueringen i 2021 å inkludere "impacts on students, teaching or other activities both within and/or beyond the submitting HEI [Higher Education Institution]" i sin definisjon av impact (2019, s. 68).

3 Digitalisering og infrastruktur

Et utviklingstrekk ved alle fagområder er at forskningsprosessen blir digitalisert, og at dette skjer i rask tempo. Digitalisering innebærer at tradisjonelle disipliner endrer arbeidsmåter og metoder. I mange tilfeller endres også forskningsspørsmålene som stilles. Nye samarbeidskonstellasjoner oppstår og ny ekspertise tas i bruk. Mange humanister benytter i dag avansert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i sin forskning. Digitalisering av samlinger har for eksempel gitt nye muligheter for datautvinning fra et stort kildemateriale.

Forskningsinfrastruktur er en samlebetegnelse for (i hovedsak digitale) verktøy for forskning.⁶ God og relevant forskningsinfrastruktur er viktig for at fagmiljøer skal kunne levere forskning av høy internasjonal kvalitet, ofte med relevans for samfunnet. Det gir også et betydelig potensial for å effektivisere forskningsprosesser og bidra til at forskningsresultater, forskningsdata og samlinger, databaser og forskningsprosesser er åpent tilgjengelig for fri benyttelse og videre bruk. Overnasjonale infrastrukturer, og bruk av standardiserte, åpne formater, øker mulighetene for samhandling på tvers av landegrenser. Forskningsrådet har en nasjonal satsning på forskningsinfrastruktur og en nasjonal strategi gjennom *Nasjonalt veikart for forskningsinfrastruktur*. En del av veikartet er *områdestrategier* for fagområdene, herunder en egen områdestrategi for humaniora (Norges forskningsråd 2018b).

Hovedrapporten i HUMEVAL nevner i liten grad forskningsinfrastruktur eksplisitt. Delrapportene etterlater likevel et inntrykk av at digitalisering og infrastruktur er et område som ikke har vært høyt prioritert ved institusjonene. Med noen få unntak har forskerne begrenset kunnskap og erfaring, infrastrukturen er i liten grad på plass, og det er få støttefunksjoner tilgjengelig.

I utvalgets mandat blir utvalget bedt om å gi anbefalinger til hvordan institusjonene kan utvikle relevant forskningsinfrastruktur, med særlig vekt på nasjonalt samarbeid. Utvalget blir også bedt om anbefalinger til tiltak for utvikling av digital kompetanse på tvers av fag, og anbefalinger til hvordan Forskningsrådet kan tilrettelegge for digitalisering av humanistisk forskning.

3.1 Utvalgets vurderinger

Digitalisering av forskning innebærer en radikal endring av forskningsprosessene. Institusjoner og fagmiljøer vil måtte tenke nytt om kapasitet og kompetanse, bærekraftige finansieringsmodeller, pensum og læringsmål, bruk av kunstig intelligens i forskningsprosesser mv. Utvalget mener at institusjonene i større grad bør ta hensyn til denne utviklingen i sitt strategiske arbeid. Utvalget anbefaler en tydeligere satsning på digitalisering og infrastruktur for humaniora, både på nasjonalt nivå og ved institusjonene.

3.1.1 Nasjonal infrastruktur

Utvalget mener at mye kan bli gjort på nasjonalt nivå for å gjøre digitale verktøy, kunnskap og materiale lettere tilgjengelig for forskere. Det er i dag flere aktører som gir tilgang til digitale

⁶ Forskningsrådet skiller mellom to typer forskningsinfrastruktur: Avansert vitenskapelig utstyr og store utstyrsfasiliteter, og elektronisk infrastruktur (e-infrastruktur)/datainfrastruktur, som omfatter digitale registre, vitenskapelige databaser og samlinger av digitaliserte objekter for vitenskapelig anvendelse: <https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/programmer/infrastruktur/om-infrastruktur/>

ressurser, men landskapet kan fremstå som uoversiktlig, noe som øker barrieren for å utnytte mulighetene som ligger i det digitaliserte materialet. Det er viktig å sørge for god koordinering og drift av nasjonale infrastrukturer med tilhørende støttefunksjoner. Utvalget anbefaler derfor at det opprettes en nasjonal, distribuert forskningsinfrastruktur innenfor humaniora.

Det danske DIGHUMLAB⁷, er en modell utvalget mener det kan være interessant å se nærmere på. DIGHUMLAB, som er et samarbeidsprosjekt mellom Det Kongelige Bibliotek, Århus Universitet, Ålborg Universitet, København Universitet og Syddansk Universitet, har samlet digitalt materiale, verktøy og kurstilbud på ett sted. En av DIGHUMLABs målsetninger er å gjøre det enklere for forskere å komme i gang med forskning som utnytter nye eksperimentelle metoder. Slike sentre finnes i flere land, og det er ikke uvanlig at landenes deltakelse i pan-europeiske infrastrukturer, som CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) og DARIAH (Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities), er koordinert ved disse sentrene.

Utvalget mener at det er flere institusjoner i Norge som med fordel kunne deltatt i en slik satsing. Universitetsbibliotekene, Arkivverket og særlig Nasjonalbiblioteket, spiller allerede en viktig rolle i å tilrettelegge digitalisert materiale for forskning.

Forskningsrådets satsing på nasjonal forskningsinfrastruktur

Forskningsrådets satsing på nasjonal forskningsinfrastruktur er et sentralt virkemiddel som flere humanioramiljøer har benyttet seg av. Satsingen finansierer blant annet Norges deltakelse i CLARIN gjennom den norske noden CLARINO ved Universitetet i Bergen. Gjennom satsingen gis det midler til å etablere infrastrukturer, både avansert vitenskapelig utstyr og databaser og samlinger. Forskningsrådets satsing inkluderer ikke støtte til generering og innsamling av forskningsdata. Utvalget mener dette er ressurskrevende og viktig arbeid, og at Forskningsrådet bør vurdere å åpne for at innsamling av data kan inngå i støtten til forskningsinfrastruktur. Ordinære forskningsprosjekter er ikke omfattende nok til å muliggjøre utstrakt datainnsamling, og et prosjekt som primært skal drive med datainnsamling, vil neppe nå opp i konkurransen om forskningsmidler. Forskerprosjektene forventes å bruke ressursene på å ansette ph.d.-stipendiater og postdoktorer, og det er ikke hensiktsmessig at rekrutter skal utføre rutinepreget innsamlings- og katalogiseringsarbeid. I noen fagområder er det mulig å kjøpe seg tilgang til eksisterende databaser, registerdata, m.m., men dette er ofte ikke tilfellet i humaniorafag. Derfor er det behov for større prosjekter der innsamling og katalogisering er en del av infrastrukturutviklingen.

3.1.2 Institusjonssentre

Utvalget mener at det bør etableres lokale ressursmiljøer for digitalisering ved institusjonene. Her er det mulig å tenke seg fellestjenester inspirert av «Digital Scholarship Centres» som det finnes flere eksempler på, blant annet ved amerikanske universiteter og universiteter i Sverige og Finland.⁸ Disse sentrene er utformet ulikt, men hovedtanken er lik. De skal yte praktisk støtte slik at forskere bedre

⁷ Se <https://dighumlab.org/>

⁸ Brown University: [Digital Scholarship Lab](#), Columbia University: [Center for Digital Research and Scholarship](#), University of Illinois: [Scholarly Commons](#), University of Oregon: [Digital Scholarship Center](#), Lund Universitet; [Humanistlaboratoriet](#), Göteborgs Universitet; [Centre for Digital Humanities](#), University of Helsinki; [HELDIG](#)

kan utnytte mulighetene som ligger i digitale arbeidsprosesser. Målet er å samle, synliggjøre og tilgjengeliggjøre eksisterende kompetanse, samt utvikle nye tjenester ettersom behovene oppstår.

Flere slike digitale institusjonssentre er organisert ved universitetsbibliotekene, og driftes ofte i samarbeid med IT-organisasjonen. De dekker ofte mange eller alle fagområder, og fungerer dermed som tverrfaglige møteplasser. Utvalget mener at universitetsbibliotekene egner seg godt som arena for slike sentre, da de har kompetanse om åpen forskning og digitale forskningsprosesser, og kan fungere som et nav i forhold til andre enheter. En senterstruktur må kunne fungere som et kompetansesenter for praktiske forskerferdigheter og støttetjenester, være synlig, ekstrovert og involverende, og ta utgangspunkt i eksisterende tjenester og samarbeid mellom IT, bibliotek og forskerstøtte.

For å sikre en god kobling mellom en eventuell nasjonal infrastruktur og lokale ressursentra kan man vurdere en "hub-node-løsning", slik danske DIGHUMLAB er organisert.

Eksempler på tjenester og kunnskap som kan tilbys ved et institusjonssenter

- Håndtering og kuratering av forskningsdata
- Utvikling og forvaltning av datahåndteringsplaner
- Veiledning og forvaltning av lisenser og opphavsrett
- Veiledning innen personvern (GDPR)
- Ansvar for etter- og videreutdanningskurs
- Søk i og etter datasett (tradisjonelle søk eller med kunstig intelligens)
- Referanse- og siteringsverktøy
- Utprøving av programvare/teknologi
- Utlån av diverse utstyr (AR/VR, blikksporing, m.m.)
- Posterdesign og grafiske tjenester
- Prototypeverksted (3D-printing, m.m.)
- Digitale samarbeidsverktøy og skytjenester
- Visualiseringstjenester
- Bibliometriske analyser/Altmetrics
- Digital forskerprofilering og identitet

3.1.3 Samlinger

En rekke institusjoner i sektoren har forvaltningsansvar for samlinger og arkiver med stor verdi for humanistisk forskning. Enkelte av disse samlingene har nasjonal og internasjonal status. Det har blitt investert i digitalisering av slike samlinger, men utvalget mener at det er behov for videre satsing. Finansiering av drift, vedlikehold, tilgjengeliggjøring og oppdatering av disse samlingene, faller utenfor finansieringsordningen for universitets- og høyskolesektoren. Resultatet er at de ikke forvaltes på forsvarlig vis og heller ikke er digitalt tilgjengelige på en sakssvarende måte.

Forskningsrådets områdestrategi for humaniora, som er del av *Nasjonalt veikart for forskningsinfrastruktur*, peker på at flere samlinger er i ferd med å forvitte, og trenger oppgraderinger (Norges forskningsråd 2018b;17). Som eksempel kan nevnes Norsk Folkeminnesamling ved Universitetet i Oslo som blant annet rommer arkivene etter Asbjørnsen, Moe, Landstad og Bugge (som har UNESCO-status som World Documentary Heritage). Flere slike historiske samlinger er ikke digitalisert, og flere av de som har blitt digitalisert har lite oppdaterte grensesnitt. Det er et stort behov for videre arbeid med standardisering, kobling og tilgjengeliggjøring av data gjennom åpne arkiv og databaser. Utvalget anbefaler at

Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet ser nærmere på koordinering og ansvarsdeling når det gjelder digital forvaltning av samlinger innenfor UH-sektoren og ABM-sektoren.⁹

3.1.4 Kompetanse

Utvalget mener det er viktig at humanistiske forskningsmiljøer både tilegner seg kunnskap om og griper mulighetene som ligger innenfor digital humaniora. Utvalget anbefaler at institusjonene utvikler et etter- og videreutdanningstilbud innen digitalisering, utvikling og bruk av humanistisk infrastruktur, eksempelvis etter «UiO:Carpentry»-modellen.¹⁰

3.2 Anbefalinger

Departementene:

- oppretter et nasjonalt ressurscenter for IKT i/for humanioraforskning
- ser nærmere på koordinering og ansvarsdeling når det gjelder digital forvaltning av arkiver og samlinger innenfor UH-sektoren og ABM-sektoren

Forskningsrådet:

- vurderer å åpne for at innsamling og generering av data til etablering av digitale infrastrukturer kan finansieres gjennom Nasjonal satsing på forskningsinfrastruktur

Institusjonene:

- etablerer institusjonelle støttefunksjoner for digital humaniora, gjerne i tilknytning til institusjonsbibliotekene
- utvikler etter- og videreutdanningstilbud innenfor digitalisering, utvikling og bruk av humanistisk infrastruktur

⁹Arkiv, bibliotek og museum (ABM)

¹⁰ "Carpentries" underviser forskere i dataferdigheter og grunnleggende koding. Ved Carpentry@UiO tilbys det Software Carpentry, Data Carpentry, and Library Carpentry workshops til forskere ved alle fakulteter og enheter.

4 Rekruttering

Bedre rekruttering og arbeidsvilkår for forskere vil føre til høyere forskningskvalitet og mer konkurransedyktige forskningsmiljøer. I HUMEVAL fremheves noen sentrale utfordringer til forskningsrekrutteringen i humaniorafeltet. Utfordringene melder seg i forbindelse med rekruttering og utvikling av forskningstalenter, i oppfølgingen av unge forskere, og i kjønns sammensetningen i rekrutteringsstillinger.

Utvalgets mandat fremhever to spesifikke utfordringer fra HUMEVAL-rapporten. Den første utfordringen er den høye gjennomsnittsalderen for uteksaminerte ph.d.-kandidater. Ifølge hovedrapporten i HUMEVAL er gjennomsnittsalderen i Norge 44 år (2017a, s. 51).¹¹ Én forklaring på det høye snittet er ifølge HUMEVAL at noen vitenskapelige ansatte på mindre læresteder først fullfører ph.d.-løpet etter å ha vært i fast stilling en stund.

Den andre utfordringen er nedgangen i andelen kvinner i postdoktorstillinger i perioden 2011-2015. Hovedrapporten i HUMEVAL peker på at kjønns sammensetningen i norsk humaniora i stor grad viser den samme utviklingen som i EU-land. Kvinneandelen i professorstillinger er stigende, men fortsatt relativt lav (33% i 2015). I postdoktorstillinger og andre rekrutteringsstillinger derimot har kvinneandelen vært tilnærmet 50%. I 2011 var kvinneandelen blant postdoktorer i humaniora hele 58%. HUMEVALs hovedrapport peker imidlertid på at prosentandelen kvinner i postdoktorstillinger hadde sunket til 48% i 2015 (2017a, s. 6-7).

4.1 Utvalgets vurderinger

4.1.1 Gjennomsnittsalder ved disputas

Utvalget mener at årsakene til den høye gjennomføringsalderen ved disputas er sammensatte. I forslaget til tiltak for å redusere gjennomføringstiden og gjennomsnittsalder for ph.d.-kandidater i humaniora ønsker utvalget derfor å fremme tiltak som både kan redusere gjennomføringstiden og som samtidig kan bidra til å heve kvaliteten i rekruttenes karriereløp.

4.1.2 Kvinneandel i postdoktorstillinger

HUMEVALs påstand om en nedgang i kvinneandelen i postdoktorstillinger bygger på et relativt lite tallmateriale fra et forholdsvis kort tidsrom (2011-2015). Utvalget er kjent med at andelen kvinnelige postdoktorer varierte fra institusjon til institusjon i denne perioden. Ved Universitetet i Oslo, for eksempel, var det i evalueringssperioden en oppgang i kvinneandelen i denne stillingskategorien fra 53% til 58%. Stigende tall ved Universitetet i Oslo betyr på den ene siden at det nasjonale bildet ikke er entydig. På den andre siden indikerer situasjonen ved Universitetet i Oslo at kvinneandelen i postdoktorstillinger ved andre norske institusjoner må ha sunket relativt mer enn gjennomsnittstallene i HUMEVAL-rapporten tilsier. Universitetet i Oslo er en betydelig aktør i det norske humaniora-feltet; når prosentandelen steg der, må tilbakegangen ha vært merkbare andre steder. Utvalget mener at tallmaterialet HUMEVAL bygger på er for begrenset til at utvalget kan foreslå konkrete tiltak. Utvalget anbefaler derfor at Forskningsrådet og institusjonene følger utviklingen over tid og setter inn tiltak dersom kvinneandelen synker ytterligere. Flere av tiltakene som utvalget foreslår, vil kunne gagne kvinner i rekrutteringsstillinger spesielt.

¹¹ Tilstandsrapporten for høyere utdanning fra 2018 viser for eksempel at snittalderen for gjennomført ph.d.-grad i teknologifag i 2017 var 33 år, mens kandidater i humaniora i snitt var 41 år ved fullført grad (s. 14).

4.1.3 Forskerlinjer innenfor humaniora

Forskningsrådet har siden 2002 vært med på å finansiere forskerlinjer i medisin. Siden 2018 har Forskningsrådet bidratt med finansiering av forskerlinjepiloter i informatikk, rettsvitenskap, ingeniørvitenskap, psykologi og veterinærmedisin ved ulike institusjoner. Så langt har ingen humanistiske fagmiljøer opprettet forskerlinjer. Utvalget foreslår at ordningen utvides og prøves ut også i humanistiske fag. Forskerlinjer er en formålsrettet og studentaktiv organisering av forskningsopplæring, som på et tidlig tidspunkt bidrar til å rekruttere motiverte og talentfulle studenter til videre forskning. Forskerlinjen gir et forsprang på ph.d.-utdanningen gjennom en opplæringsdel og et forskningsarbeid som kan legge grunnlag for, eller inngå i, doktorgraden. De eksisterende forskerlinjene har felles overordnede mål, men ulik utforming (Norges forskningsråd 2017b; 4). Utvalget mener at det er mulig å tilpasse ordningen til ulike humaniorafelt. Forskerlinjer kan bidra til å styrke koblingen mellom utdanning og forskning tidlig i studieløpet, samt å etablere et faglig og sosialt miljø rundt forskerrekruertene. På denne måten kan forskerlinjene skape gode karriereveier for motiverte studenter, og forhåpentlig øke rekrutteringen til forskning, redusere tidsbruken og øke andelen fullførte ph.d.-grader.

4.1.4 Forskerskoler innenfor humaniora

Forskerskoler er et supplement til aktivitetene i institusjonenes doktorgradsprogrammer. De nasjonale forskerskolene er en satsning fra Forskningsrådet og et av tiltakene som anbefales i HUMEVALs hovedrapport. Formålet med de nasjonale forskerskolene er å heve kvaliteten på norsk forskerutdanning. Forskerskolene skal tilby kurs og legge til rette for samarbeid i nasjonale nettverk, styrke veiledningskapasiteten og sikre kontakt med internasjonale fagmiljøer. I løpet av de siste årene har flere nasjonale forskerskoler med humanistisk tyngdepunkt blitt etablert. Blant disse er Authoritative Texts and Their Reception (2015-2023) og Norwegian Graduate Researcher School in Linguistics and Philology (2012-2020). En evaluering som ble gjennomført i 2018 viste at forskerskolene har bidratt til økt kvalitet i doktorgradsutdanningen, men at ordningen har hatt liten effekt på gjennomføringstiden (NIFU 2018:13). I skrivende stund er det ikke besluttet om forskerskoleordningen skal videreføres.

Utvalget mener at forskerskolene er et viktig virkemiddel for å sikre og forbedre den faglige kvaliteten i forskerutdanningen også i fremtiden. Det anbefales derfor at ordningen med nasjonale forskerskoler fortsetter. Flere humanistiske fagmiljøer i Norge er relativt små og spredd ut på ulike institusjoner. For ph.d.-kandidatene i disse fagmiljøene kan det være mye å tjene på at institusjonene samarbeider. Mange av institusjonene som deltar i forskerskolene har ikke mulighet til å tilby forskerutdanning av samme kvalitet og omfang uten denne ordningen. Forskerskolene skaper faglige nettverk og de utgjør en arena for opplæring og trening i overførbare ferdigheter. I den grad forskerskolene kan bidra med økt oppfølging av ph.d.-kandidatene og et fokus på systemiske likestillingsutfordringer, kan de også bidra til å hindre frafall av kvinnelige ph.d.-kandidater. Dette kan igjen føre til at fagmiljøene jobber aktivt med å sikre den fremtidige kjønnsbalansen i postdoktorstillinger.

4.1.5 Karriereutvikling

Hovedrapporten i HUMEVAL peker på at flere av de evaluerte institusjonene mangler en strategisk tilnærming til karriereutvikling for vitenskapelig ansatte tidlig i karriereløpet (2017a, s. 6). Utvikling av karriereplaner for stipendiater, postdoktorer og andre forskere i rekrutteringsstillinger kan være ett tiltak for å ansvarliggjøre institusjonene og hjelpe unge forskere videre i sine karrierer. Karriereplaner kan også bidra til å styrke bevisstheten rundt kjønnsforskjeller generelt og med tanke på publiseringsstrategier og avansementsplaner spesielt.

4.2 Anbefalinger

Forskningsrådet

- følger utviklingen i kjønns sammensetningen i rekrutteringsstillinger nasjonalt over tid og vurderer eventuelle oppfølgingstiltak
- viderefører ordningen med nasjonale forskerskoler
- utvider ordningen med forskerlinjer til humanistiske fagmiljøer

Institusjonene

- følger utviklingen i kjønns sammensetningen i rekrutteringsstillinger lokalt over tid og vurderer eventuelle oppfølgingstiltak
- samarbeider om forskeropplæring nasjonalt gjennom forskerskoler
- oppretter forskerlinjer i humanistiske fagmiljøer
- utvikler strategier for oppfølging av ansatte i rekrutteringsstillinger, inkludert karriereplaner

5 Organisering og samhandling

HUMEVAL etterspør større nasjonal koordinering og økt internasjonalt samarbeid som tiltak for å bedre forskningskvaliteten innenfor norsk humanistisk forskning. For å møte denne kvalitetsutfordringen er det vesentlig å se på organisering og samhandling mellom fagmiljøer og institusjoner.

Hovedrapporten i HUMEVAL trekker frem flere eksempler på institusjoner og forskergrupper som jobber strategisk godt og som oppnår til dels svært gode resultater. I hovedrapporten omtales dette som "pockets of excellence" (2017a, s. 6). Samtidig mener komiteen at organisering i forskergrupper ser ut til å ha kommet kortere i Norge enn i andre land. I HUMEVAL fremheves det at for mange humanister i Norge forsker alene og publiserer for lite og/eller i for dårlige kanaler, og at det gjerne er en sammenheng mellom disse to funnene. Selv om komiteen understreker at det fortsatt må være rom for individuelt initiert og organisert forskning, trekker den frem at organiseringen i forskergrupper ser ut til å ha bidratt til internasjonal relevans og gjennomslag for norsk humaniora. Utvalget blir i sitt mandat særlig bedt om å se på tiltak for å styrke utviklingen av gode forskergrupper.

En annen utfordring som løftes frem i HUMEVAL, er at dersom regjeringen ønsker å styrke forskningen innenfor moderne språkfag og litteratur, bør den se nærmere på disse fagenes og utdanningsprogrammernes struktur vis-à-vis organisering av forskningen (2017a, s. 9). Utvalget blir i sitt mandat bedt om å gi anbefalinger om hvordan virkemiddelapparatet og institusjonene kan bidra til å styrke forskningen på områder som er særlig fremhevet i evalueringen.

5.1 Utvalgets vurderinger

5.1.1 Forskergrupper

Organisering i forskergrupper har blitt sett på som et tiltak for å øke forskningsproduksjonen, forskningskvaliteten og prosjekttildelingen til humanistiske forskere. Over tid er det likevel få grupper som holder sammen ene og alene på grunn av dette. Motivasjonen handler trolig i stor grad om å oppnå høyest mulig kvalitet i arbeidet, og i mange tilfeller vil en forskergruppe være den best egnede formen til å lykkes med dette. Dette fordrer at institusjonene har en god forståelse av motivasjonen til hver enkelt gruppe for å kunne støtte og bidra til gruppens utvikling på best mulig måte.

Utvalget ønsker å påpeke at forskergrupper ikke er en universell løsning. Det er kvalitet og motivasjon og ikke organiseringen i seg selv som bør være avgjørende. Noen enkeltforskere inngår i store internasjonale nettverk og produserer forskning av høy kvalitet uten at de nødvendigvis har et tilstrekkelig stort lokalt miljø på hjemmeinstitusjonen til å danne en forskergruppe der. Dette er også en god måte å sikre høy kvalitet i det arbeidet man gjør. Institusjoner og Forskningsrådet må ha et virkemiddelapparat som treffer mangfoldet, både disiplinært og tverrfaglig, av forskningspraksiser i Norge. Det betyr også at fremtidige evalueringer må fange opp enkeltforskernes kobling(er) til internasjonale forskergrupper bedre enn det som var tilfelle i HUMEVAL.

I HUMEVAL ble det stilt konkrete krav til innmelding av forskergrupper til evalueringen. Gruppene skulle utføre forskning på høyt internasjonalt nivå, ha minst fem medlemmer (hvorav tre måtte være ansatt ved institusjonen og minst to av disse fast vitenskapelige ansatte), ha en organisering og et

formål som kunne beskrives i egnevalueringsskjemaet og være innmeldt i Cristin.¹² Selv om flere institusjoner opplevde innmeldingskriteriene som problematiske, mener utvalget at det ved institusjonene og i fremtidige evalueringer, bør stilles krav til et visst omfang for en forskergruppe. Utvalget har diskutert hvorvidt det er hensiktsmessig å vektlegge faste ansettelser i forskergrupper for å redusere den høye andelen av midlertidige stillinger i akademia. Fire fast ansatte virker som et fornuftig antall for å sikre tilstrekkelig kraft og robusthet. Dette gjør det mulig for grupper å utvikle strategier og fungere som arnested for rekruttering og miljøskaping.

Det er viktig å åpne for at grupper kan være dynamiske med klare utviklingsplaner og ikke for fastlåste institusjonelle enheter som gjør det vanskelig å endre form og innhold. Samtidig må gruppene være tilstrekkelig robuste og med nok støtte til å kunne fungere i et mer langsiktig perspektiv. De bør ha en god kjønnsbalanse samt en klart definert leder. Forskergruppeledere bør få tilstrekkelig kursing, blant annet i strategiutvikling og karriereveiledning av unge forskere, samt håndtering av relevante etiske problemstillinger.

Som en del av utvalgets arbeid har det vært gjennomført en spørreundersøkelse om oppfølgingstiltakene i etterkant av HUMEVAL, hvor et av tiltakene var støtte til forskergrupper med gode resultater i evalueringen. Institusjonene gir i undersøkelsen uttrykk for at tiltaket har truffet godt. Samtidig peker noen på at handlingsrommet for midlene har vært for begrenset slik at det ikke gav mulighet til å forbedre alle punkter som ble nevnt i evalueringen (se vedlegg 1).

5.1.2 Nasjonalt samarbeid

HUMEVAL peker på at norske humanistiske miljø bør samhandle mer for å øke forskningskvaliteten. Hovedansvaret for dette ligger hos institusjonene. Utvalget mener at institusjonene bør legge til rette for mer samhandling, samt dele beste praksis når det gjelder organiseringen av gode forskergrupper.

Selv om institusjonene har et hovedansvar for å øke det nasjonale samarbeidet, kan ulike støtterordninger være viktige for å stimulere til et slikt samarbeid. Det finnes få virkemidler som bidrar til å støtte tverrinstitusjonelle forskergrupper over en lengre periode. Utvalget anbefaler derfor at det utvikles et særskilt nasjonalt virkemiddel for forskergrupper på tvers av institusjoner. Slike grupper kan bidra til å øke forskningskvaliteten innenfor humaniora generelt, men også styrke forskningsmiljø innenfor små og utsatte fag spesielt. De tverrinstitusjonelle forskergruppene bør bestå av minst fem-ti (fortrinnsvis fast) vitenskapelige ansatte og svare til faglige prioriteringer ved de respektive institusjonene. For å drifte denne typen samhandling er det behov for finansiering over en viss tid, minimum fem år. Midlene kan eksempelvis dekke økte kostnader til reiser, innkjøp av bedre elektroniske samhandlingsverktøy, og felles arrangementer med utenlandske forskere. Institusjonene bør dekke stillinger og ressurser til selve forskningen.

På undervisningsområdet har nasjonalt SAK- og SAKS-samarbeid¹³ gitt noen resultater. For eksempel samarbeider UiB og NTNU om undervisning på masternivå i tysk og fransk, og UiT og NTNU har en felles bachelorgrad i spansk. Regjeringen har nylig satt ned en ekspertgruppe som skal undersøke situasjonen for små og utsatte humaniorafag, og herunder vurdere finansieringsordninger.¹⁴ Utvalget har av den grunn valgt å ikke gå særskilt inn i SAK-problematikken i denne rapporten.

¹² Current Research information System in Norway (Cristin)

¹³ Samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK), Samarbeid, arbeidsdeling, konsentrasjon og sammenslåing (SAKS)

¹⁴ Se fotnote 1.

5.1.3 Internasjonalt samarbeid

Det finnes en rekke tiltak knyttet til internasjonalisering, både ved institusjonene og som en integrert del av Forskningsrådets programmer og aktiviteter. Institusjonene kan styrke sitt arbeid med internasjonalisering gjennom målrettede internasjonale tilsetninger. Det er også relevant med karriereveiledning og rutiner for faglig oppfølging av ansatte etter endt utenlandsopphold. Institusjonene bør også stimulere til økt mobilitet blant sine forskere ved å utvikle en forståelse i fagmiljøene om at internasjonal erfaring er meritterende og bidrar til karriereutvikling – både individuelt og for fagmiljø. Det er også viktig at institusjonene etablerer gode infrastrukturer og effektive administrative tjenester som støtter opp om internasjonaliseringsarbeidet. Utvalget legger vekt på at også inngående mobilitet er av betydning for å styrke forskningskvaliteten. Flere institusjoner og fagmiljø har hatt god nytte av å invitere internasjonale gjesteforskere for å styrke sine samarbeidsrelasjoner.

Utvalget mener at det er en utfordring at ikke mange nok benytter seg av eksisterende ordninger for internasjonalisering. Her har institusjonene selv et ansvar. Utvalget mener imidlertid at Forskningsrådets rammer for utenlandsopphold kan bli mer fleksible. Særlig mener utvalget at det vil være en fordel om man kunne søke om finansiering til kortere utenlandsopphold med varighet på under tre måneder og til kortere perioder for gjesteforskere. Dette vil særlig være attraktivt for yngre forskere med familie og barn.

Utvalget anerkjenner at økt internasjonalisering kan ha negative miljømessige konsekvenser, og mener at både institusjonene og Forskningsrådet bør vurdere å akseptere alternative former for internasjonaliseringstiltak for å kompensere for dette – deriblant bruk av virtuelle møteplasser.

5.2 Anbefalinger

Forskningsrådet

- etablerer et nasjonalt virkemiddel for tverrinstitusjonelle forskergrupper
- gjør rammene for internasjonal mobilitet mer fleksible både ved å akseptere alternative former for internasjonalisering og kortere utenlandsopphold/gjesteforskeropphold

Institusjonene

- etablerer en tydelig forskergruppestrategi, som inkluderer rekrutterings- og karriereplaner for midlertidige ansatte
- deler beste praksis for gode forskergrupper internt og eksternt
- støtter og legger til rette for etablering av tverrinstitusjonelle forskergrupper

6 Referanseliste

Kunnskapsdepartementet (2017). Meld. St. 25 (2016-2017). *Humaniora i Norge*. Oslo:

Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e51d8864c32248598e381e84db1032a3/no/pdfs/stm201620170025000dddpdfs.pdf> [lastet ned 11.06.2019]

Kunnskapsdepartementet (2018a), Meld. St. 4 (2018-2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/9aa4570407c34d4cb3744d7acd632654/no/pdfs/stm201820190004000dddpdfs.pdf> [lastet ned 11.06.2019]

Kunnskapsdepartementet (2018b), *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2018*. Oslo:

Kunnskapsdepartementet. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/eb4e02ae65134e42bba060e879536675/oppdat-rt-publiseringversjon-tilstandsrapport-2018.pdf> [lastet ned 11.06.2019]

NIFU (2018), Report 2018:13 Evaluation of the national research school scheme. Oslo: NIFU.

Tilgjengelig fra: [https://nifu.brage.unit.no/nifu-](https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2558931/NIFU-report2018-13.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[xmlui/bitstream/handle/11250/2558931/NIFU-report2018-13.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2558931/NIFU-report2018-13.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [lastet ned 11.06.2019]

Norges forskningsråd (2017a), *Evaluation of the Humanities in Norway. Report from the Principal Evaluation Committee*, Oslo: Norges Forskningsråd. Tilgjengelig fra:

<https://www.forskningsradet.no/globalassets/publikasjoner/1254027749230.pdf> [lastet ned 11.06.2019]

Norges forskningsråd (2017b), *Rapport fra utvalget for forskerlinjepiloter, Nasjonalt utvalg for forskerlinjepiloter*, Oslo: Norges Forskningsråd. Tilgjengelig fra:

<https://www.forskningsradet.no/globalassets/publikasjoner/1254031148417.pdf> [lastet ned 11.06.2019]

Norges forskningsråd (2018a), Økt finansiering av utfordringsdrevet humanistisk forskning, *Norges Forskningsråd*. Tilgjengelig fra: [https://www.forskningsradet.no/nyheter/2018/okt-](https://www.forskningsradet.no/nyheter/2018/okt-finansiering-av-utfordringsdrevet-humanistisk-forskning/)

[finansiering-av-utfordringsdrevet-humanistisk-forskning/](https://www.forskningsradet.no/nyheter/2018/okt-finansiering-av-utfordringsdrevet-humanistisk-forskning/) [lastet ned 11.06.2019]

Norges forskningsråd (2018b), *Norsk veikart for forskningsinfrastruktur 2018, Del 1:*

Områdestrategier, Oslo : Norges Forskningsråd. Tilgjengelig fra:

<https://www.forskningsradet.no/siteassets/programmer/veikart/norskveikartforforskningsinfrastruktur2018-del1omradestrategier.pdf> [lastet ned 11.06.2019]

Research Excellence Framework (2011), *Assessment framework and guidance on submission REF 2014*, Bristol. Tilgjengelig fra: http://www.fapesp.br/avaliacao/manuais/ref_guidelines.pdf

[lastet ned 11.06.2019]

Research Excellence Framework (2019), *Guidance on submissions REF 2021*, Bristol. Tilgjengelig fra:

https://www.ref.ac.uk/media/1092/ref-2019_01-guidance-on-submissions.pdf [lastet ned 11.06.2019]

7 Vedlegg

7.1 Oppsummering av Forskningsrådets støtte til forskningssabbater og forskergrupper

Som en oppfølging av HUMEVAL valgte Forskningsrådet å gi støtte til kortvarige forskningssabbater for enkeltforskere, og til de beste forskergruppene som HUMEVAL identifiserte (grupper med karakteren 4 – very good og karakteren 5- excellent). I utvalgets mandat blir det bedt om at utvalget gir en vurdering av disse to tiltakene. I februar 2019 sendte utvalget ut en spørreundersøkelse til institusjonene som mottok støtte gjennom ordningene. Alle institusjonene som fikk tilsendt spørreundersøkelsene svarte på denne.

7.2 Støtte til forskningssabbater

Evalueringsrapporten etter HUMEVAL pekte på at det er et behov for at flere forskere innenfor humaniora får internasjonal eksponering og publikasjoner på høyt ansette forlag. For å bidra til en positiv utvikling på området gav Forskningsrådet støtte til forskningssabbater på inntil tre måneder i 2018. Støtte per sabbat var totalt 350.000 hvorav 80.000 var forbeholdt drift (publiseringskostnader eller nødvendige reisekostnader). For å fordele stipendene på institusjonene i HUMEVAL tok Forskningsrådet utgangspunkt i NIFUs personal- og publiseringsanalyse som ble utarbeidet for evalueringen. Kriteriene for tildelingen av stipend var institusjonenes andel av publikasjoner på nivå 2 innenfor hvert panel. Maksimum støtte per institusjon ble satt til 1,4 millioner (4 stipend). Det var opp til den enkelte institusjon å finne kvalifiserte kandidater til stipendene.

Tabell 1 Oversikt over tildelte sabbatsstipend

Institusjon	Beløp	Antall stipend
Arkitektur- og designhøgskolen	350000	1
Høgskolen i Innlandet	700000	2
Høgskolen i Sørøst-Norge	350000	1
Høgskolen i Østfold	350000	1
Institutt for forsvarsstudier	350000	1
Norges Handelshøyskole	700000	2
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet	1400000	4
NTNU Vitenskapsmuseet	350000	1
PRIO Institutt for fredsforskning	700000	2
Samisk høgskole	350000	1
Universitetet i Agder	350000	1
Universitetet i Bergen, Det humanistiske fakultet	1400000	4
Universitetet i Bergen, Det samfunnsvitenskapelige fakultet	350000	1
Universitetet i Oslo, Det Humanistiske fakultet	1400000	4
Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet	350000	1
Universitetet i Stavanger, Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora	700000	2
Universitetet i Tromsø, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning	1400000	4
Universitetsmuseet i Bergen	350000	1
Universitetsmuseet i Tromsø	350000	1
VID Vitenskapelige høgskole	350000	1
Totalt	12600000	36

7.2.1 Svar på spørsmål

Utvalgets spørreundersøkelse ble sendt ut til alle mottakerne av forskningsabbatene. Undersøkelsen besto av fire spørsmål og et kommentarfelt. I avsnittene under følger en oppsummering av hovedtendensene i besvarelsene som ble gitt.

1. Hvordan har dette støttetiltaket fungert ved deres institusjon?

Den gjennomgående tilbakemeldingen fra institusjonene er at tiltaket har fungert svært godt. Tiltaket har vært enkelt å igangsette og ført til økt internasjonal publisering, og med dette styrket den enkelte forskers CV. Det har også ført til innledet/ videreførte samarbeid med relevante samarbeidspartnere. Kun i et par tilfeller klarte ikke stipendkandidateten å fullføre sine publiseringsmål.

2. Hvilke strategiske vurderinger ble lagt til grunn for utvalget av sabbatsmottakere ved deres institusjon?

De fleste institusjonene hadde en enkel søknadsrunde blant aktuelle forskere innenfor de aktuelle fagområdene (angitt av Forskningsrådet). Søkerne ble valgt på bakgrunn av kriterier satt av den enkelte institusjonen og var ofte en vektning mellom praktiske og strategiske vurderinger. Kandidaten skulle ha konkrete publiseringsplaner for 2018, i tillegg kom kriterier som tidligere forskningsmeritter (publikasjonsomfang over tid, i anerkjente publikasjonskanaler), kjønn og karriereutviklingsmuligheter.

3. Hvordan svarer tiltaket med sabbatsordning på utfordringer ved deres institusjon som HUMEVAL løfter frem? Kunne tiltaket evt. vært utformet annerledes?

Ikke alle institusjoner svarer direkte på dette spørsmålet. De som svarer mener at tiltaket har svart delvis til svært godt på utfordringer som ble løftet frem av HUMEVAL. Flere institusjoner trekker i dette punktet frem forslag til endringer som ville gjort tiltaket bedre. Her blir det blant annet nevnt at tildelingen skulle hatt en lengre tidshorisont og at fordelingen mellom frikjøp og drift skulle vært opp til institusjonen å fordele.

4. Hvordan planlegger dere å vurdere effekten av tiltaket ved deres institusjon?

Enkelte institusjoner anser tiltaket som ferdig evaluert og konkluderer med at ordningen har vært god, andre har ikke laget konkrete evalueringsplaner, og noen mener at det er vanskelig å vurdere effekten på kort sikt og/eller at tiltaket bør evalueres sammen med andre lignende tiltak ved institusjonen.

7.3 Støtte til forskergrupper

I HUMEVAL var det en rekke forskergrupper som scoret bra på viktige parametere. Samtidig pekte rapporten på at Norge ligger bak andre land når det gjelder organisering av forskning i grupper. For å bidra til kontinuitet og styrking av de beste forskergruppene i HUMEVAL, tildele Forskningsrådet midler til institusjonene som hadde forskergrupper med karakteren fire eller fem i evalueringen. Det var opp til institusjonene å velge hvilke av forskergruppene som skulle motta midler. Midlene skulle brukes til ett eller flere av følgende tiltak: **Nettverksarbeid** (gjesteforskerstipend, utenlandsstipend for tidlig-karriere-forskere i gruppen, støtte til å arrangere workshops/møter og deltagelse på internasjonale konferanser), **stipendiatstillinger** (Inntil 1 ph.d.-stipendiat innenfor gruppens temaområde, forutsatt egenfinansiering på 50 %) og/eller **prosjektetableringsstøtte** (Inntil 150.000 for utvikling av prosjektsøknader til internasjonale konkurransearenaer). En forutsetning for å motta støtte var at støttmottakere kunne vise til elementer av nettverkstiltak. Støtteperioden hadde en varighet fra 2018 til 2021.

Tabell 2 Oversikt over tildelinger til forskergrupper

Institusjon	Beløp	Antall grupper
Det teologiske Menighetsfakultet	2100000	1
Høgskolen i Innlandet	564000	1
Kulturhistorisk Museum	2100000	1
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet	5610000	5,5
Norsk institutt for kulturminneforskning	1122000	2
PRIO Institutt for fredsforskning	4740000	3
Universitetet i Agder	564000	1
Universitetet i Bergen, Det humanistiske fakultet	7152000	10
Universitetet i Oslo, Det Humanistiske fakultet	23400000	17
Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet	2664000	2
Universitetet i Tromsø, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning	9420000	8,5
Universitetsmuseet i Bergen	564000	1
Totalt	60000000	53

7.3.1 Svar på spørsmål

Utvalgets spørreundersøkelse ble sendt ut til alle institusjonene som mottok støtte til forskergrupper. Undersøkelsen besto av fire spørsmål og et kommentarfelt. I avsnittene under følger en oppsummering av hovedtendensene i besvarelsene som ble gitt.

1. Hvordan har dette støttetiltaket fungert ved deres institusjon?

Selv om det er tidlig å konkludere, anser majoriteten av institusjonene tiltaket som godt. Det har vært motiverende og viktig for gruppene å få tildelingen. Ordningen har gitt gruppene muligheter til å realisere mål som det ellers ville ha vært vanskelig å realisere. Det har resultert i etablering/ styrking av nettverk og ført til økt forskningsinnsats. At ordningen er flerårig har gitt rom for langsiktig- og strategisk tenkning. De fleste gruppene har benyttet midlene til nettverkstiltak eller søknadsutvikling. Få grupper har benyttet seg av muligheten til å ansette en ph.d stipendiat.

2. Hvilke strategiske vurderinger ble lagt til grunn for fordelingen av midlene?

I de fleste tilfeller valgte institusjonene å fordele midlene likt mellom forskergruppene som hadde fått karakter fire eller fem i HUMEVAL ved deres institusjon. Forskergruppene fikk innflytelse på hvordan midlene skulle benyttes ut ifra rammevilkårene og gruppens/medlemmenes faglige behov, og i lys av anbefalinger fra HUMEVAL.

3. Åpnet rammene fra Forskningsrådet for de tiltakene som best kunne forbedre de påpekte svakhetene i gruppene? Hvordan kunne støtten evt. vært utformet for å treffe bedre?

Majoriteten av institusjonene anser at ordningen i stor grad åpner for å svare på utfordringene som påpekes i HUMEVAL, og det er særlig nettverkstiltakene som blir trukket frem som relevante og gode. Enkelte institusjoner mener at rammene som ble satt av Forskningsrådet er for begrensende til å kunne svare på alle utfordringene i gruppene. Flere institusjoner trekker frem forslag til endringer eller supplerende tiltak som ville gjort ordningen bedre: Mulighet til å finansiere forskningsassistent-, postdoktor- og professor II stillinger, direkte finansiering av forskningsaktivitet, finansiering av prosjektutvikling i en tidlig fase, finansiering av lederkurs, infrastruktur og publiseringskostnader.

4. Hvordan planlegger dere å vurdere effekten av tiltaket ved deres institusjon?

Flere institusjoner har en kontinuerlig vurdering og oppfølging av gruppene og bruk av midlene. Det er også en rekke institusjoner som ønsker å evaluere tiltaket etter endt prosjektperiode og da gjerne sett i sammenheng med andre igangsatte tiltak etter HUMEVAL.

Norges forskningsråd
Drammensveien 288
Postboks 564
NO-1327 Lysaker

Telefon: +47 22 03 70 00
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Utgiver:
© Norges forskningsråd
www.forskningsradet.no

Juni 2019
ISBN 978-82-12-03764-9 (pdf)

Design: Melkeveien Designkontor AS
Foto: Shutterstock